

Hajduné László Zita

· Pécsi Tudományegyetem, Sporttudományi és Testnevelési Intézet
· Egyéni Sportágak Elmélete és Módszertan Tanszék, Pécs
· zita@gamma.ttk.pte.hu

A TESTNEVELÉS TANTÁRGY ORIENTÁCIÓJÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK KOMPARATÍV ELEMZÉSE

*Comparative Analysis of Factors Influencing the Orientation of
Physical Education Classes*

*Komparativna analiza faktora koji utiču na orijentaciju predmeta
fizičko vaspitanje*

Napjainkban megnőtt a társadalmi igény a sport, a mozgás, a szabad idő hasznos eltöltésének igényére. Az eddigi kutatások igazolják, hogy a fiatal korban végzett mozgásos cselekvésformák pozitívan befolyásolhatják a gyermek sportolással kapcsolatos attitűdjét, képességeit. Hazánkban a természettudományi tantárgyak közül a testnevelés tantárgy, az alapfokú oktatás terén a Mindennapos testnevelés, a Kölyök atlétikai program, valamint a Minden gyermek tanuljon meg üszni projekt bevezetésével a középpontba került. *A vizsgálatunk célkitűzése* volt, hogy a testnevelés tantárgy iránti orientáció háttérében álló okokat feltárjuk és keressük a választ arra vonatkozóan, hogyan lehetséges a tantárgy mozgásanyagának kiválasztásával kapcsolatos attitűd és motívumrendszer fontos tényezőit, a motiváltság állapotát fenntartani.

A vizsgálat eddigi eredményei alapján elmondható, hogy a tantárgyi attitűd helyzete véleményünk szerint jónak tekinthető. A kedvező tantárgyi beállítódás fenntartásához hasznos azoknak a motívumoknak az ismerete, melyek a mozgásfolyamatoknál működnek közre, valamint azoké, amelyek a tantárgy iránti motivációt hosszú távon is képesek fenntartani.

Kulcsszavak: iskolai testnevelés, motiváció, tantárgy iránti érdeklődés

BEVEZETÉS

A testnevelés tantárgy tanítási-tanulási folyamatát számos pedagógiai és pszichológiai momentum idézi elő. Ezek nagy szerepet játszhatnak a motoros tanítás-tanulás folyamatában a megfelelő oktatási stratégiák és módszerek megválasztása mellett.

A tanulók a testnevelés tantárgy iránti érdeklődését a szilárdra vált kíváncsiság (exploráció), az érdeklődés, a mozgásvágy, a mozgás öröme, valamint a rekreáció és az egészséges életmód kelti, ami az iskolai motiváció kulcsfontosságú eleme. BERLYNE (1983) szerint az explorációs viselkedés lehet specifikus vagy szórakoztató (TÓTH 2000a). A tanulók testneveléssel, sporttal kapcsolatos specifikus viselkedésének a célja az információszerzés az adott érdeklődési terület iránt, amelynek fő indítéka az újszerűségben, a gondolkodást igénylő helyzetekben rejlik. A mozgás örömeinek érzése, szórakoztató jellegű explorációs viselkedésének célja, hogy változatosabbá tegye a diákok mindennapjait, főleg a mindennapos testnevelés bevezetését követően. A kutatások kimutatták, hogy az érdeklődés és a tanulmányi teljesítmény között összefüggés van (BALOGH 1999). A természettudomány tantárgyai közül a biológia tantárgyra vonatkozóan történtek hasonló jellegű vizsgálatok.

KÓSÁNÉ, PORKOLÁBNÉ ÉS RITOÓK Pálné (1987) a biológia tantárgy iránti érdeklődésre vonatkozóan folytatott vizsgálatokat, amelyet a *Közéki-Entwistle-féle* (1986) kérdőív módosított, rövidített, tizenkét kérdést tartalmazó változatával mérték fel, amelynek kérdéseiből két faktort különítettek el. Az egyik azt jelezte, hogy mennyire érdekes a tanulók számára a biológia, míg a másik azt mérte, mennyire érzik nehéznek a tanulók a tantárgyat.

A tanulási stratégia (tanulási orientáció) megválasztása a tanulási tevékenységre vonatkozó tervek összességét jelenti, amelyek elsősorban az információ gyűjtésére, feldolgozására és előhívására irányulnak (TÓTH 2000).

TANULÁSI ORIENTÁCIÓT VIZSGÁLÓ KÉRDŐÍV

A tanulási stratégiáknak a szakirodalomban sokféle csoportosítása található. A jelen tanulmány a testnevelés tantárgy motoros tanítás-tanulás érdeklődésére tesz törekvéseket. A gyakorlatközpontú testnevelés tantárgy tanulási stratégiájának feltérképezéséhez a *Közéki-Entwistle-féle* tanulási orientációt vizsgáló kérdőívet alkalmaztuk. Mivel motivációs elemeket is mér a kérdőív, ezért szerepel a stratégia szó helyett az orientáció kifejezés. A kérdőív hatvan állítást tartalmaz, amelyek tíz skálába rendeződnek.

A skálák három csoportba (mélyreható, reprodukáló, szervezett) sorolhatók be.

A mélyreható tanulási orientáció jellemzője, hogy a dolgok megértésére törekszik, ebben elsősorban a nagy összefüggések megragadása, az új ismeretek régiekhez való kapcsolása, széles áttekintése, a következtetések levonása és a rendszerszemlélet játszik domináns szerepet.

A szervezett tanulási orientáció jellemzője, hogy a rendszeresség, a jó munkaszervezés alapkövetelményeire épül.

A mechanikus (reprodukáló) tanulási orientáció jellemzője, hogy a részletek megjegyzésére épül, az összefüggések feltárására, amely módszerben alig kap szerepet a rövid távú minél pontosabb ismeretfelidézés.

A mélyreható orientáció (T1) sajátossága a megértésre való törekvés, az új anyag kapcsolása az előzőhöz és a saját tapasztalatok alapján történő önálló kritikai véleményalkotás. A holista tényező (T2) a nagy összefüggések átlátására, a széles áttekintésre helyezi a hangsúlyt. Központi szerepe van a gyors következtetések levonásának, ami azonban néha elhamarkodottnak bizonyul. Az intrinzik tényező (T3) a tantárgy iránti érdeklődést, a tanulás iránti lelkesedést méri. *A reprodukáló orientáció* fő jellemzői a mechanikus tanulás, a részletek megjegyzése, a struktúra tanártól várása (T4; reprodukáló orientáció), a tényekre, a részletekre, a logikus kapcsolódásra történő koncentrálás, a formális tanítás kedvelése (T5; szerialista orientáció) és a lemaradástól, a másiktól rosszabb teljesítménytől való félelem (T7; kudarckerülő orientáció). *A szervezett orientáció* (T8) fő sajátossága, hogy a tanuló jó munkaszervezéssel a legjobb eredmény elérésére törekszik. A sikerorientált tényező (T9) a diáknak azt az igényét fejezi ki, amely révén önértékelésének fenntartása érdekében a legjobb teljesítmény elérésére törekszik. A lelkiismeretes orientációval (T10) jellemezhető tanulók a megkövetelt feladat tökéletes megvalósítása érdekében áldozatokat is képesek hozni. A tanulási orientációt vizsgáló kérdőív kiegészítő kategóriája az instrumentális tényező (T6), amely azt fejezi ki, hogy a diák csak a jó jegy megszerzéséért, a jó bizonyítványért vagy valamilyen külső hatásra tanul (BALOGH 1998, 2004; TÓTH 1999; VITÁLIS 1999).

A jelen kérdőíves eljárással a tanulás folyamatának a megközelítési stílusát lehet feltárni a tanulókkal. A tanulóknak a feltett állításokat olvasva el kell dönteniük, hogy az mennyire jellemző rájuk.

A VIZSGÁLATI ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálat helye és ideje

A testnevelés tantárgyra vonatkozó tanulási orientációt vizsgáló kérdőívet Pécssett, a PTE Babits Mihály Gyakorló Gimnázium és Szakközépiskolában, a 2014/2015-ös tanévben végeztük.

A mintaválasztás módja és az elemszám meghatározása

A mintavétel nem a véletlenül alapult, mert a 12. évfolyam négy párhuzamos osztály érettségi előtt álló tanulóit vontuk be a vizsgálatba, N=96 fő. A mintaválasztás azért esett a végzős hallgatókra, mert feltételeztük, hogy ren-

delkeznek annyi tapasztalattal a testnevelés tantárgy iránt, hogy ezáltal reális képet alkossunk a tanulási orientáció vizsgálatára. A nemenkénti megoszlásban nem történt elemzés, így a teljes mintára és osztályonkénti bontásban végeztük a vizsgálatot.

A vizsgálati módszer

A pedagógia kutatási módszerei közül a kikérdezés alapváltozatát, az írásbeli kikérdezést alkalmaztuk. A vizsgálati módszerként a *Közéki-Entwistle-féle* tanulási orientációt vizsgáló kérdőív módosított változatát használtuk a testnevelés tantárgyra vonatkozóan. A kérdőív skálái a mélyreható, a reprodukáló és a szervezett csoportba sorolhatók be. A pszichológiai jellemzőket, a motiváció mérésének eredményeit a kérdőív alskálái tükrözik (*1. táblázat; 2. ábra; 4. ábra*).

A VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

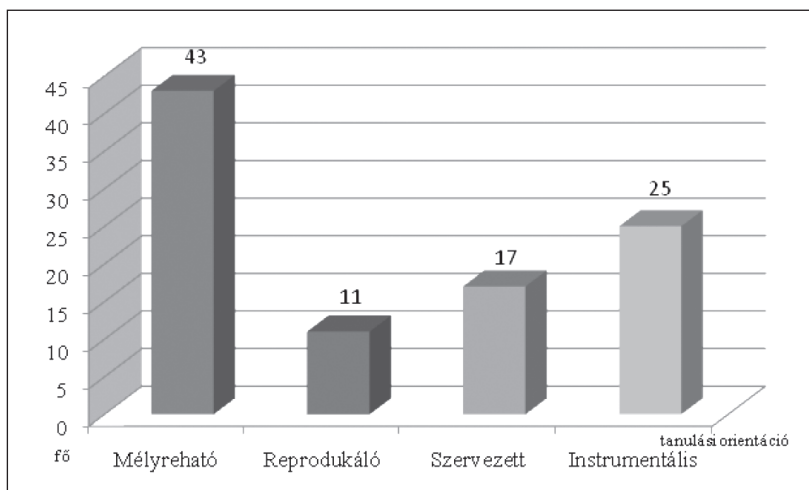
A tanulási orientáció kérdőív kiértékelésének eredményét a következő táblázatok (*1. és 2. táblázat*) és diagramok (*1., 2., 3. és 4. ábra*) mutatják be a testnevelés tantárgy vonatkozásában.

Motivációs elemek		12. a	12. b	12. c	12. d
Mélyreható	15	5	2	3	5
Holista	31	7	6	9	9
Intrinsic	10	0	4	2	4
Reprodukáló	3	0	1	1	1
Szerialista	3	0	3	0	0
Kudarckerülő	5	1	1	3	0
Szervezett	8	4	1	2	1
Sikerorientált	9	2	0	3	4
Lelkiismeretes	12	6	1	4	1
N	96	25	19	27	25

1. táblázat. A motivációs elemek értékeinek összesítése

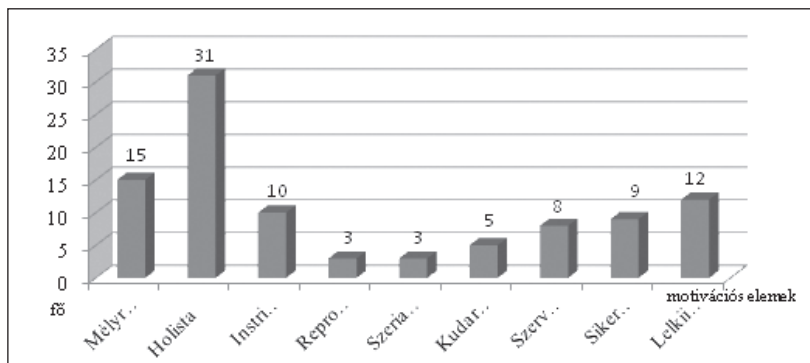
Tanulási orientáció		12. a	12. b	12. c	12. d
Mélyreható	43	10	7	12	14
Reprodukáló	11	3	2	4	2
Szervezett	17	6	5	3	3
Instrumentális	25	6	5	6	6
N	96	25	19	27	25

2. táblázat. A tanulási orientáció értékeinek összesítése

1. ábra. A tanulási orientáció a teljes mintára (N=96) vonatkoztatva

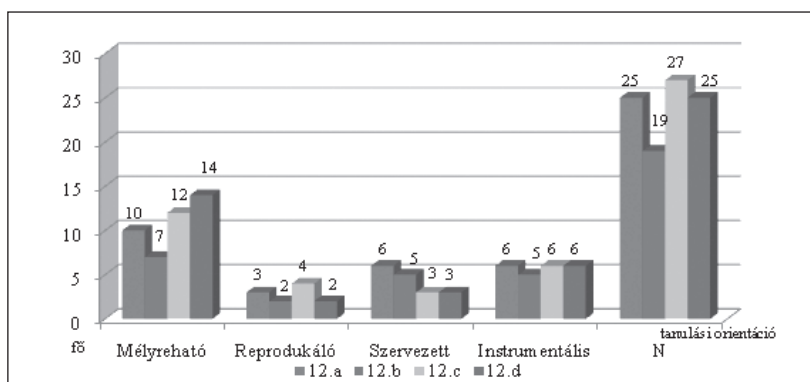
A testnevelés tantárgy *tanulási orientációját* vizsgáló kérdőív eredményeinek bemutatásakor egyértelműen látható (1. ábra), hogy a vizsgált diákok közül 43 fő a mélyreható tanulási stratégiát használja, amelyben szeretnének a dolgok mélyére látni, és szeretnék megérteni a tanítás-tanulás mozgásfolyamatának alapvető összefüggéseit. Emellett ebben az életkori szakaszban fontos szempont számukra a társak, a szülők véleménye, az iskolai teljesítmény elvárásainak megfelelése. A második legmagasabb értékekkel az instrumentális tanulási orientáció bír, amely 25 tanulónál jellemző stratégiaként alakult ki. A szervezett orientáció 17 diáknál jelent meg fő tanulási stratégiaként, ez azzal magyarázható, hogy a testnevelő tanár megfelelő óravezetéssel a legjobb teljesítmény elérésére törekszik. A reprodukáló orientációt mindössze 11 tanuló választotta.

2. ábra. A tanulási orientáció motivációs elemei a teljes mintára (N=96) vonatkoztatva

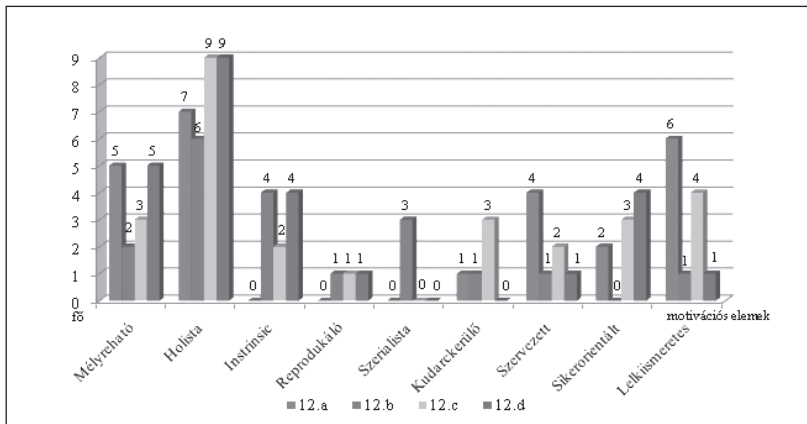
A teljes minta által kitöltött kérdőívek vizsgálatok a tanulási orientációkon belül a *motivációs elemek* közül 31 tanuló a holista csoportot jelölte, hiszen a testnevelés mozgásanyagának elsajátítása nagy mozgások végrehajtására ösztönöz, és széles áttekintésre helyezi a hangsúlyt. A lelkiismeretes orientációs csoportot 12 tanuló jelölte, mert a mozgássor helyes technikai végrehajtása az eredményesség szempontjából megköveteli a feladat tökéletes teljesítését. Az intrinsic csoportot 10 tanuló, ugyanakkor a sikerorientált motivációs csoportot 9 tanuló választotta, a szervezett tanulási stratégiával 8 tanuló, míg a kudarc-kerülő orientációval 5 diák rendelkezik, egyéb motivációs stratégiával pedig három-három tanuló (2. ábra).

A testnevelés tantárgy tanulási orientációjának osztályonkénti megoszlásában az alábbi eredményekre jutottunk, amelyeket a 3. és 4. ábrán szemléltetünk.

3. ábra. A tanulási orientáció osztályonkénti megoszlása

A 96 kérdőívet kitöltő 12. évfolyamos tanulók közül a 12. d osztály tanulói (14 fő) és a 12. c osztályos tanulók (12 fő), a 12. a osztály tanulói (10 fő) jelöltek, ez a jelen vizsgálatban a legmagasabb értékkel jellemezhető, hogy a mélyreható orientációjú stratégiát választották. Az osztályonkénti megoszlásban a szervezett és az instrumentális stratégia közel azonos értékeket mutat, míg a reprodukáló orientáció alacsony értékkel jellemezhető mindegyik osztályban (3. ábra).

4. ábra. A tanulási orientáció motivációs elemeinek osztályonkénti alakulása

A 12. évfolyam osztályonkénti testnevelés tantárgy iránti tanulási orientációk motivációs elemeinek vizsgálatakor láthatóvá vált, hogy a tanulók 60%-át, a holista 31 főt, a mélyreható 15 főt és a lelkiismeretes 12 főt foglal magába. Az intrinszc tanulási stratégiával 10 fő, a sikerorientált orientációval 9 fő, a szervezett stratégiával 8 fő, a kudarcckerülő orientációval 5 fő jellemezhető, míg három-három tanuló reprodukáló és a szerialista orientációs csoportba tartozik.

ÖSSZEZGÉS

A tanulmány megírása közben elsődleges célunk volt, hogy a tanulók által a testnevelés tantárgy tanulási orientációját vizsgálva rámutassunk arra, hogy a sporttevékenységhez elengedhetlen a „mélyrehatóság” a „lelkiismeretesség”, valamint a „szervezettség”. A lelkiismeretesség részben a tanuló személyiségéből adódhat, illetve a testnevelő tanárral alkotott interaktív kapcsolatból, ami olyan figyelmet és kitartást adhat, ami a szervezett tanuláshoz elengedhetlen. A testnevelés tantárgyat azok a tanulók, akik sportmúlttal rendelkeznek, könnyűnek és érdekesnek tartják. Ez viszont túlságosan leegyszerűsített kép lehet, hiszen a tantárgy iránti szimpátiát, illetve elutasítást befolyásolhatja a tanulók életkora, a testnevelő tanár személye és a közvetlen tanulási tapasztalat, ezért

is választottuk a 12. évfolyam tanulóit, akik érdeklődési körüknek vagy éppen érettségi tantárgyuknak tekintik a testnevelést.

A jelen vizsgálati eredmények tükrében elmondható, hogy a tanulási orientáció és az iskolai motiváció faktorstruktúrájának vizsgálata érdekes kérdéseket vetett fel. Ugyanakkor az általunk vizsgált minta nagysága arra volt alkalmas, hogy e struktúrák kezdeti lépéseit a testnevelés tantárgy vonatkozásában megtegyük és az elkövetkezendő időszakban megbízhatóan feltárjuk, ezért is javasoljuk a további vizsgálatok elvégzését.

IRODALOM

- BALOGH L. 1998. *Tanulási stratégiák és stílusok, a fejlesztés pszichológiai alapjai*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
- BALOGH B. 1999. Iskolai motiváció. = BALOGH L.–TÓTH L. (szerk.): *Útmutató a tanár szakos hallgatók iskolai pszichológiai gyakorlataihoz*. Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai–Pszichológiai Tanszék, Debrecen
- BALOGH L. 2004. *A tanulási stratégiák vizsgálata*. = BALOGH L.–BÓTA M.–DÁVID I.–PÁSKUNÉ KISS J.: *Pszichológiai módszerek a tehetséges tanulók nyomon követéses vizsgálatához*. Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete és az Arany János Programiroda, Budapest
- BERLYNE, D. E. 1983. Az esztétikai preferencia mutatói. = Halász László (szerk.): *Művészetpszichológia*. Gondolat Kiadó, Budapest
- KÓSÁNÉ ORMAI V.–PORKOLÁBNÉ BALOGH K.–RITOÓK Pálné 1987. *Neveléslélektan vizsgálatok*. Tankönyvkiadó, Budapest
- KOZÉKI B.–ENTWISTLE, N. J. (1986): Tanulási motivációk és orientációk vizsgálata magyar és skót iskoláskorúak körében. *Pszichológia*, 2. 271–292.
- TÓTH L. 1999. *Pszichológiai módszerek a tanulók megismeréséhez*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen
- TÓTH L. 2000a. *A tanulók motivációs sajátosságai és az iskolai teljesítmény*. = BALOGH L.–TÓTH L. (szerk.): *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből I*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem, Debrecen. 247–255.
- VITÁLIS E. 1999. *Tanulási módszerek és fejlesztésük*. = BALOGH L.–TÓTH L. (szerk.): *Útmutató a tanár szakos hallgatók iskolai pszichológiai gyakorlataihoz*. Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai–Pszichológiai Tanszék, Debrecen

Comparative Analysis of Factors Influencing the Orientation of Physical Education Classes

Nowadays, there is increased social demand for sport, exercise, and spending quality free time. Research so far has shown that kinetic exercise performed in early age has positive influence on children, their attitudes, and skills associated with sports. In Hungary, in primary education, physical education has come into focal point among natural sciences by introducing the following pro-

jects: „Daily PE,” „Kids Athletic Program” and „All Children Learn to Swim”. The objective of this study is to seek answers as to how the possible motives and attitudes are related to PE as a subject, and how we could keep a high level of motivation and positive attitude through selection of kinetic teaching material.

According to the results of the research so far, it can be concluded that the attitude towards the subject is good. For keeping a positive subject attitude, it is useful to be aware of the motives which contribute to movement processes, as well as of those factors that can maintain high motivation levels in the long run.

Key words: physical education, motivation, interest in the subject

Komparativna analiza faktora koji utiču na orijentaciju predmeta fizičko vaspitanje

U današnje vreme porasla je društvena potreba za sportom, kretanjem, za korisnim provođenjem slobodnog vremena. Dosadašnja istraživanja verifikuju činjenicu da oblici motoričkih aktivnosti u mladom uzrastu pozitivno utiču na stavove i sposobnosti dece u vezi sporta. U Mađarskoj je u osnovnom obrazovanju predmet fizičko vaspitanje dospelo u centralnu poziciju nakon uvođenja projekata Svakodnevno fizičko vaspitanje, Program dečje atletike, odnosno Neka svako dete nauči da pliva! *Cilj istraživanja* bila je težnja da se otkriju uzroci koji stoje u pozadini orijentacije u odnosu na predmet fizičko vaspitanje, i da se nađu odgovori na pitanje, na koji način je moguće da se održi stanje motivisanosti putem održavanja njenih bitnih faktora, kao što su sistem motiva, odnosno stavovi vezani za izbor materije pokreta.

Na osnovu dosadašnjih rezultata istraživanja može da se iznese da status predmetnog stava po našem mišljenju može da se smatra dobrim. Za održanje povoljne predmetne orijentacije korisno je poznavanje motiva koji zajednički deluju sa procesima kretanja, odnosno one koji su sposobni da motivaciju u odnosu na predmet održe i na duge staze.

Ključne reči: škola, fizičko vaspitanje, motivacija, zanimanje za predmet

Beérkezés időpontja: 2015. 10. 16.

Közlésre elfogadva: 2015. 10. 30.